

DEMOCRAȚIE ȘI DREPTURILE OMULUI

PROMISIUNI ELECTORALE ÎNTRE POPULISM ȘI CONFORMITATE CONSTITUȚIONALĂ

Analiza componentelor socio-economice ale programelor
candidaților la alegerile prezidențiale 2020

**Adrian Lupușor,
Stas Madan**

16 octombrie 2020



Analiza programelor și promisiunilor electorale ale candidaților la funcția de Președinte al Republicii Moldova scoate în evidență tendința acestora de a depăși atribuțiile funcției respective stabilite de Constituție.



Marea majoritate a promisiunilor electorale din domeniile sociale și economice nu sunt fezabile din punct de vedere financiar.



Îndemnăm concurenții electorali să se angajeze în promisiuni electorale realiste, să se detașeze de populism și să propună viziuni complexe privind rolul Președintelui în dezvoltarea țării.

Conținut

1.	PRINCIPALELE CONCLUZII	3
2.	ANALIZA COMPONENTELOR SOCIO-ECONOMICE ALE PROGRAMELOR ȘI PROMISIUNILOR ELECTORALE ALE CONCURENȚILOR ELECTORALI LA ALEGERILE PREZIDENȚIALE DIN 2020	4
	Renato Usatii	3
	Andrei Năstase	4
	Tudor Deliu	6
	Igor Dodon	6
	Violeta Ivanov	8
	Maia Sandu	9
	Octavian Țicu	10
	Dorin Chirtoacă	11
3.	ANEXA 1. ATRIBUȚIILE PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA	12

1

PRINCIPALELE CONCLUZII

De regulă, programele electorale sunt unul din principalele instrumente prin care concurenții electorali încearcă să atragă alegători. În cazul Republicii Moldova, unde politica constă mai curând din lupta dintre personalități decât între doctrine, programelor electorale mereu li s-au acordat o atenție mai scăzută decât în țările cu tradiții democratice. Spre exemplu, în cadrul campaniei electorale curente pentru alegerile prezidențiale 2020, doar 5 din cei 8 candidați electorali au publicat programe electorale, dintre care doar 3 candidați (Igor Dodon, Maia Sandu și Andrei Năstase) au prezentat programe electorale relativ detaliate. Ceilalți candidați au prezentat programe destul de succinte sau chiar superficiale (1-2 pagini), fie s-au limitat la promisiuni exprimate în mod verbal.

Analiza programelor și promisiunilor electorale a candidaților la funcția de Președinte al Republicii Moldova scoate în evidență tendința acestora de a depăși atribuțiile funcției respective stabilite de Constituție. Conform Constituției, Republica Moldova este stat parlamentar, ceea ce sugerează că rolul-cheie în promovarea politicilor și reformelor revine Parlamentului, iar Președintelui îi revine un spectru limitat de atribuții care se rezumă preponderent la cele din domeniul apărării și politici externe (anexa A prezintă o sinteză detaliată a atribuțiilor Președintelui conform prevederilor constituționale). Chiar dacă Președintele are drept de inițiativă legislativă, spiritul Constituției sugerează foarte clar că domeniile de intervenție ale acestuia sunt destul de limitate. În schimb, programele și promisiunile electorale ale candidaților la prezidențialele din 2020 sunt mai curând specifice unui stat prezidențial, iar în unele cazuri acestea reflectă trăsături tipice unui regim paternalist unde, practic, toate domeniile de dezvoltare ale statului depind de Președinte (de la salarii, pensii și indemnizații la naștere până la terenuri de joacă, iluminat stradal și apeduct în sate și orașe). Prin urmare, marea majoritate a programelor și promisiunilor electorale ale candidaților la prezidențiale nu sunt conforme prevederilor constituționale.

Marea majoritate a promisiunilor electorale din domeniile sociale și economice nu sunt fezabile din punct de vedere financiar. În multe cazuri, promisiunile creează senzația unei licitații pentru voturi a candidaților electorali (ex: cine promite o pensie mai mare?), și nu reprezintă o luptă reală dintre viziuni, doctrine sau ideologii privind

dezvoltarea țării sau soluționarea problemelor majore ale țării. Mai mult decât atât, de cele mai multe ori candidații electorali nu specifică cum și de unde vor mobiliza resursele financiare necesare și ce instrumente vor pune în practică pentru implementarea promisiunilor făcute. Spre exemplu, conform celor mai conservative calcule, promisiunile electorale ale lui Igor Dodon sunt estimate la circa 120 miliarde lei pentru mandatul de 4 ani, sau 10-11% din PIB și 37% din bugetul public național estimat pentru această perioadă de timp; Maia Sandu vine cu un program de circa 50-55 miliarde lei sau circa 5% din PIB; iar doar promisiunea Violetei Ivanov de a majora pensia minimă la 5000 lei necesită o finanțare de circa 25 miliarde lei pe an sau 100 miliarde lei pentru întreg mandatul de 4 ani. Evident că, în contextul în care peste 90% din cheltuielile bugetare sunt destinate activităților recurente, deficitul bugetar în 2020 este estimat la circa 8% din PIB, iar sistemul de pensionare este unul deficitar, marea majoritate a acestor promisiuni electorale nu sunt fezabile. Chiar dacă se menționează apelarea la finanțare externă, din Vest și Est, aceasta nu va fi suficientă, având în vedere magnitudinea promisiunilor electorale.

Îndemnăm concurenții electorali să se angajeze în promisiuni electorale realiste, să se detașeze de populism și să propună viziuni complexe privind rolul Președintelui în dezvoltarea țării. Promisiunile electorale trebuie să se încadreze în mandatul constituțional (conformare constituțională), să prevadă instrumente realiste care ar asigura fezabilitatea acestora (ex: surse de finanțare, instrumente de implementare, ținte concrete) și să fie oportune pentru dezvoltarea social-economică echilibrată și durabilă a țării. În același timp, condamnăm iresponsabilitatea acelor concurenți electorali care se întrec în promisiuni, fără a lua în calcul posibilitățile financiare și spațiul fiscal al țării, precum și mandatul atribuit de Constituție funcției de Președinte al Republicii Moldova. Chemăm societatea civilă și mass-media să analizeze în mod critic și minuțios, să monitorizeze și să informeze publicul larg despre esența promisiunilor electorale și, ulterior, implementarea acestora. Aceasta va permite responsabilizarea politicianilor și, pe termen lung, dezvoltarea unei clase politice mai calitative, una din principalele precondiții pentru reformarea și modernizarea țării.

2

ANALIZA COMPONENTELOR SOCIO-ECONOMICE ALE PROGRAMELOR ȘI PROMISIUNILOR ELECTORALE ALE CONCURENȚILOR ELECTORALI LA ALEGERILE PREZIDENȚIALE DIN 2020

În continuare, vor fi analizate componentele sociale și economice din promisiunile și programele fiecărui concurent electoral pentru alegerile prezidențiale din 2020, prin prisma a 3 aspecte-cheie: (i) conformitate constituțională (încadrarea în atribuțiile de Președinte stabilite de Constituție); (ii) fezabilitate (analiza necesităților financiare pentru promisiunile făcute, sursele de finanțare și instrumentele de implementare); și (iii) relevanță (relevanța promisiunilor pentru realitățile sociale și economice din Republica Moldova). Este de remarcat faptul că doar 5 din cei 8 candidați electorali au publicat programe electorale. Pentru concurenții care nu dispun de programe electorale în scris, analiza a fost făcută în baza declarațiilor din cadrul evenimentelor de lansare și alte expuneri publice. Ordinea candidaților este stabilită în baza ordinii înregistrării la scrutin.

RENATO USATÎI

Conformitate constituțională

Renato Usatii nu a prezentat, deocamdată, un program electoral în scris. Analizând declarațiile de la lansarea în campania electorală¹, constatăm că o bună parte din promisiuni depășesc mandatul de Președinte. Astfel, Renato Usatii prezintă drept obiectiv principal al mandatului său lupta cu corupția, realizarea căruia va permite atingerea altor obiective socio-economice (creșterea salariilor, pensiilor, reforme în domeniul sănătății sau educației etc.). În acest sens, se propune lichidarea Centrului Național Anticorupție și crearea unei noi instituții specializate în combaterea corupției mari. Însă o asemenea reformă poate fi făcută doar de către Parlament, mandatul Președintelui fiind, de fapt, destul de limitat în acest sens. Alte exemple țin de lansarea unui program de locuințe ieftine și credite ipotecare fără dobândă pentru tinerii specialiști, crearea centrelor de consultanță în afaceri în toată țara, dezvoltarea turismului sau anularea administrației raionale, toate aceste inițiative fiind specifice mandatului Guvernului și Parlamentului, și nicidecum celui de Președinte. Totuși, pentru a asigura relevanța și credibilitatea promisiunilor respective, Renato Usatii face conexiunea alegerilor prezidențiale cu alegerile parlamentare anticipate, pe care el le planifică să le convoace în cazul în care va fi ales în funcția de Președinte.

Pe lângă promisiunile care depășesc mandatul de Președinte, Renato Usatii face și promisiuni specifice mandatului său în domeniul politicii externe și reglementării conflictului transnistrean. Totuși, acesta pune accent pe obiectivele economice și sociale menționate mai sus, fără a oferi detalii privind instrumentele care în mod real pot fi folosite ce către un Președinte în limita mandatului stabilit de Constituția Republicii Moldova. Alte promisiuni care se încadrează în mandatul de Președinte țin de elaborarea unui plan național de modernizare a țării și promovarea persoanelor competente în funcții publice.

Fezabilitate

Promisiunile care nu fac parte din mandatul prezidențial, prin definiție, nu sunt fezabile fără o conlucrare strânsă cu Guvernul și Parlamentul. Renato Usatii, însă, nu a intrat în suficiente detalii în acest sens, cu excepția mențiunii privind alegerile parlamentare anticipate. În plus, este dificil de analizat fezabilitatea principalelor promisiuni, având în vedere lipsa detaliilor privind modul cum acestea urmează să fie implementate. Spre exemplu, cum anume se va reuși construcția de apartamente la prețuri mici și în ipotecă de zero procente și de ce până acum nimeni nu a reușit să implementeze un asemenea proiect? Lipsa unui program electoral sub formă de document în scris, disponibil publicului larg, care ar oferi aceste detalii, alimentează dubii privind fezabilitatea promisiunilor respective.

Relevanță

Renato Usatii țintește, pe bună dreptate, principala problemă a Republicii Moldova – corupția – soluționarea căreia va deschide alte oportunități de dezvoltare în toate domeniile. O

¹ <https://www.privesc.eu/Arhiva/92158/Lansarea-in-campania-electoral-la-alegerile-prezidentiale-a-candidatului-Partidului-Nostru--Renato-Usatii>

asemenea viziune nu are cum să nu fie oportună și binevenită, având în vedere realitățile Republicii Moldova. Totuși, avem câteva îngrijorări și obiecții:

- Ca element de luptă cu corupția se propune lichidarea Centrului Național Anticorupție (CNA) și crearea unei instituții noi care se va concentra pe lupta cu corupția mare. În primul rând, nu este clar cum înlocuirea unei instituții cu alta nouă poate soluționa o problemă atât de gravă – corupția –, care necesită abordări mai profunde și sistemice. În al doilea rând, chiar dacă nu ține de mandatul de Președinte, intenția lui Renato Usatii de a lichida o instituție de drept și de a crea alta în loc ar putea sugera dorința de a subordona instituției prezidențiale principala instituție anti-corupție. O asemenea măsură vine în contradicție cu principiile unui stat parlamentar și este un pas în direcția constituirii unui stat prezidențial, fiind subminat principiul separării puterilor în stat.
- Un alt indiciu de înclinare spre stat prezidențial în detrimentul calității sistemului democratic este referința la Singapore, drept model de reforme eficiente. Chiar dacă Singapore a înregistrat progrese remarcabile în domeniul combaterii corupției, asemenea comparații sunt destul de periculoase, deoarece, în mod indirect, motivează necesitatea unui stat prezidențial, paternalist și chiar autoritar pentru a promova anumite reforme, care depind strict de bunăvoința liderului. Trebuie să menționăm aici că Singapore este mai curând o excepție, deoarece, în general, nivelul de corupție este mai înalt anume în țările cu regimuri autoritare sau sisteme democratice slabe^{2 3}. În cazul Republicii Moldova, un asemenea sistem ar putea fi în detrimentul țării, având în vedere calitatea clasei politice, lipsa tradițiilor de autogovernare și nivelul înalt de corupție la nivelul politicienilor.
- Renato Usatii este unul din puținii candidați care face referire tangențială la reforma teritorial-administrativă, care este una din cele mai necesare și întârziate reforme din țară. Însă, aceasta este tratată mai curând superficial, mecanic și incomplet, fiind propusă doar anularea administrațiilor raionale, fără a veni cu o viziune privind celelalte componente ale reformei: calitatea, accesul și eficiența serviciilor publice la nivel local; eficiența administrațiilor publice locale; autonomia locală etc.

Concluzie

Renato Usatii a venit cu promisiuni focusate pe lupta cu corupția, ceea ce este binevenit, având în vedere mandatul prezidențial, dar și faptul că acest flagel, într-adevăr, subminează toate celelalte domenii de dezvoltare a țării. Cu toate acestea, unele acțiuni promise de Usatii nu par fezabile din cauza de-

pășirii mandatului prezidențial, dar și a lipsei detaliilor privind sursele de finanțare și instrumentele concrete de realizare. Îngrijorări mai trezește și înclinația lui Renato Usatii spre modelul de stat prezidențial autoritar, fapt relevat de unele promisiuni care vizează lupta cu corupția și referințele la modelul *Singapore* pentru promovarea reformelor, care nu corespund Constituției Republicii Moldova și alimentează riscuri majore pentru funcționarea economiei și democrației.

ANDREI NĂSTASE

Conformitate constituțională

Candidatul Paltformei DA, Andrei Năstase, a venit cu un program prezidențial denumit generic „proiectul de țară Moldova de mâine”⁴, de unde pot fi desprinse prioritățile și angajamentele electorale ale acestuia, care în cea mai mare parte depășesc atribuțiile constituționale ale șefului statului. În special, Andrei Năstase promite că, în calitate de președinte al Republicii Moldova, va pune în aplicare imediată Hotărârea Parlamentului privind starea de captivitate a statului⁵, pe baza căreia va elimina elementele mafioate și oligarhice din fruntea instituțiilor statului, asta în condițiile în care nu dispune de asemenea prerogative. De exemplu, adoptarea Legii Magnițki este unul din angajamentele Declarației cu privire la recunoașterea caracterului captiv al statului Republica Moldova nerealizate nici până acum, asta chiar dacă colegii de partid ai lui Năstase au înaintat un asemenea proiect de lege⁶, iar el, în eventuala calitate de Președinte, nu va putea adopta nicicum legea dată fără voința majorității parlamentare. Aceasta din urmă este o precondiție și pentru alte promisiuni precum salarii pentru profesori comparabile cu cele din România, subvenții consistente pentru agricultori, sau deschiderea fabricilor închise sau înstrăinate ilegal, care sunt activități care se implementează în tandem cu Guvernul și forul legislativ. Pe de altă parte, angajamentul de repunere, prin abordări impecabile, a Moldovei pe harta diplomatică, economică și financiară a lumii și de refacere a credibilității ca parte a spațiului cultural european este mai fezabil din punct de vedere al posibilităților pe care le are Președintele prin mandatul de figură-cheie în politica externă a țării. Însă și în acest caz cooperarea între instituțiile statului este inevitabilă pentru atingerea unor rezultate palpabile.

Fezabilitate

În general, cele mai multe angajamente electorale enunțate de Andrei Năstase au un caracter general, fără cuantificarea acestora, și nu permit estimarea costului programului electoral în ansamblu. În schimb, programul prezidențial este unul

2 Montinola, Gabriel R., and Robert Jackman (2002). Sources of Corruption: A Cross-Country Study. *British Journal of Political Science*, vol. 32, issue 01 (January), pp. 147-170.

3 Warren, Mark E. (2004). What Does Corruption Mean in a Democracy? *American Journal of Political Science*, vol. 48, issue 2, pp. 328-343.

4 <https://nastasepresedinte.md/program-prezidential-moldova-de-maine/>

5 <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeacteleislative/tabid/61/LegislativId/4567/language/ro-RO/Default.aspx>

6 <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeacteleislative/tabid/61/LegislativId/4860/language/ro-RO/Default.aspx>

cuprinzător și abordează toate domeniile-cheie, fiind incluse și scurte evaluări ale situației curente. Totodată, una din promisiunile-cheie ale lui Năstase, ca parte a programului prezidențial de eradicare a sărăciei, este completarea textului Constituției, așa încât fiecărui cetățean să-i fie garantat un venit minim peste pragul sărăciei, acesta vizând în special pensiile, care ar urma să fie fixate în legea supremă la un minim de 2500 lei. Angajamentul dat însă întâmpină simultan atât probleme de fezabilitate, cât și conformitate constituțională. Estimările proprii ale celor din Platforma DA indică că pentru implementarea măsurii date ar fi necesari suplimentar 3,5 miliarde lei pe an, asta în contextul în care Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat din care se plătesc pensiile deja are un deficit de finanțare de circa 2,6 miliarde lei, acoperit din transferuri de la bugetul de stat. La nivel de surse de finanțare a Programului, Andrei Năstase este convins că în următorii 4 ani poate asigura venituri suplimentare în buget de minim 20 miliarde lei prin atragerea investițiilor străine, strivirea schemelor din cadrul achizițiilor publice, combaterea economiei tenebre, anularea unor facilități fiscale arbitrare și impozitarea suplimentară a unor luxuri și vicii. Problema însă este că în timp ce posibilitatea asigurării acestor încasări suplimentare la buget este discutabilă și nesigură, includerea în Constituție a unei asemenea prevederi ar presupune o obligație certă din partea statului și ar putea duce la îndatorarea excesivă a statului pe termen scurt și, în cele din urmă, la un colaps al finanțelor publice. Totodată, obiectivele electorale ale lui Andrei Năstase includ și alte măsuri care ar duce la creșterea substanțială a cheltuielilor publice. Doar majorarea salariilor profesorilor până la nivelul celor din România și creșterea consistentă a fondului de subvenționare (5% din cheltuielile bugetare) sunt măsuri, care luate împreună cu obligativitatea pensiei minime, ar depăși cu mult cadrul de resurse de 20 miliarde lei adițional estimate de echipa candidatului. Mai mult, fixarea în Constituție a prevederii pensiei minime vine într-o posibilă contradicție cu un alt articol din legea supremă art. (131, alin 4 și 6) care prevede că nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanțare și acceptarea de către Guvern.

Relevanță

Faptul că creșterea calității vieții oamenilor este prioritatea numărul unu pentru Andrei Năstase se încadrează în agenda de dezvoltare și de priorități a țării, iar abordarea față de economie cu un mediu de afaceri competitiv, concurența transparentă și un sistem în care se plătesc taxe și impozite corecte, nu exagerate, este la fel de oportună.

În același timp, câteva idei și angajamente electorale trezesc o serie de nedumeriri și anume:

- Prezidențiabilul Andrei Năstase afirmă că va impune, alături de Parlamentul și Guvernul Republicii Moldova, o strategie națională de evaluare obiectivă și de scădere a tuturor prețurilor serviciilor și utilităților pe care cetățenii le plătesc astăzi. În condițiile în care țara noastră este o economie de piață unde rolul statului în formarea prețurilor este unul limitat, este neclar cum Președintele are de gând să impună scăderea prețurilor, această abordare fiind practică mai

degrabă de lideri autoritari ai statelor fără o economie liberă. În plus, nu există certitudinea că, în urma evaluării, toate prețurile vor scădea. De exemplu, în cazul unor utilități, influența politicului din trecut a făcut ca consumatorii să plătească în prezent tarife unde sunt incluse devieri financiare de mai mulți ani în urmă din cauza neajustării la timp a prețurilor din rațiuni electorale. Mai degrabă, Președintele ar trebui să susțină și să contribuie la independența și fortificarea capacităților instituțiilor, precum ANRE sau Consiliul Concurenței, pentru ca cetățenii să aibă certitudinea că plătesc prețul corect, iar firmele- să activează într-un mediu cu reguli de joc clare, corecte și predictibile.

- Anumite constatări denotă un populism care driblează realitatea. De exemplu, Andrei Năstase afirmă că este inadmisibil ca statul să cumpere gazul cu 165\$ metrul cub și să-l vândă oamenilor la 330\$ metrul cub, iar această „mare afacere cu iz oligarhic” va fi oprită imediat. În același timp, Năstase, ca și toți consumatorii de gaze, poate din acest an să vadă chiar și în facturi care este structura prețului? la gaze și după cum arată o analiză⁸ a șefului Moldovagaz în Republica Moldova, prețul de cumpărare a gazelor naturale constituie circa 53% din prețul final, 39% fiind atribuite serviciilor de distribuție, transport și furnizare gaze, iar 8% reprezintă TVA, această structură fiind apropiată de situația din Uniunea Europeană, unde unica diferență se rezumă la nivelul mai înalt de impozitare a gazelor naturale în UE.
- Andrei Năstase promite că autoritatea judecătorească va fi eliberată și obligată să finalizeze cu rapiditate toate dosarele penale de rezonanță, începând cu cel al uzurpării puterii în stat. Iarși nu este clar cum Președintele, în baza atribuțiilor sale constituționale, poate obliga autoritatea judecătorească să facă acest lucru și cum acest angajament se încadrează în principiul separației puterilor în stat și al statului de drept, principii care, de altfel, sunt parte a programului său prezidențial.

Liderul Platformei DA declară că are soluții pentru deschiderea fabricilor închise sau înstrăinate ilegal, așa încât să ofere locuri de muncă mai bine plătite oamenilor, având în plan pentru aceasta alocarea a 3 miliarde de lei. Aparent, acest angajament sugerează că Andrei Năstase susține ca statul să fie prezent activ în economie cu întreprinderi în diferite sectoare, ceea ce, de principiu, vine în contradicție cu ideile generale pentru care militează candidatul precum un mediu de afaceri competitiv și concurența sănătoasă. La acest aspect se adaugă și fezabilitatea ideii în sine în condițiile în care majoritatea întreprinderilor de stat închise au deja patrimoniul erodat.

Concluzie

⁷ https://www.realitatea.md/foto-factura-de-gaze-naturale-va-arata-altfel-modificarile-propuse-de-moldovagaz_108375.html

⁸ <https://vadimceban.md/2020/tarifele-pentru-resursele-energetice-nu-sunt-subiect-de-administrare-in-spatiul-reglementat-136/?fbclid=IwAR01S8skP-64E-p7Q-wA3mgTaHawMHCMmDZ491uBFdb5GqB-J40ay610JqPo>

Venind în campania prezidențială cu o agendă bazată pe integrarea europeană, promisiunile lui Andrei Năstase bazate pe combaterea corupției și elementelor mafioate din structurile statului se pliază pe profilul public al acestuia de luptător. În același timp, multe din angajamente nu se încadrează în mandatul funcției prezidențiale sau sugerează că, în dorința de a face dreptate, acesta ar fi gata să depășească anumite limite de demarcație a separării puterilor în stat. În plan socio-economic, Năstase are ca prioritate creșterea calității vieții oamenilor, însă obiectivul de stabilire, în Constituție, a venitului minim peste pragul sărăciei, inclusiv pensia minimă de 2500 lei, este mai degrabă populist și nesustenabil reieșind din cadrul de resurse existent. Deși multe din promisiunile electorale ale liderului Platformei DA nu sunt exprimate prin cifre concrete, se oferă o detaliere amplă despre cum ar urma să fie implementate, cuprinzând toate domeniile-cheie. Totodată, este evident că suma promisiunilor date depășește cu mult sursele de finanțare adiționale de 20 miliarde lei pentru următorii 4 ani pe care candidatul este convins că le poate genera la buget.

TUDOR DELIU

Conformitate constituțională

Tudor Deliu este singurul candidat electoral programul căruia se pliază exact pe mandatul constituțional atribuit funcției de Președinte al Republicii Moldova. Astfel, chiar prima propoziție din programul electoral menționează „Respectarea prevederilor constituționale și legale conform atribuțiilor și Jurământului Constituțional (...)”⁹, fiind structurat în conformitate cu prevederile Constituției. Programul include obiective ce țin de promovarea principiilor democratice, statului de drept, separării puterilor de stat, justiție funcțională și transparentă, implementarea Acordului de asociere cu UE, securitatea națională și reforma administrației publice centrale și locale.

Fezabilitate

Având în vedere încadrarea promisiunilor electorale ale lui Deliu în spațiul constituțional, programul său electoral este unul, în principiu, fezabil. Totuși, multe promisiuni sunt formulate destul de vag și generalist, fără a menționa cum anume vor fi realizate (ex: Susținerea unei reforme autentice în justiție; Asigurarea securității naționale și a ordinii publice în limitele și condițiile legii; Apărarea democrației etc.). Instrumentele planificate să fie utilizate se rezumă la utilizarea dreptului la inițiativă legislativă și promovarea reformelor.

Relevanță

Programul electoral, chiar dacă se încadrează în norma constituțională și este fezabil, nu pare unul vizionar. Lipsesc o apreciere a situației din țară, identificarea problemelor și o abordare vizionară privind soluționarea acestora. În plus, multe promisiuni țin de atribuțiile de bază ale unui Președinte

care trebuie implementate în mod obligatoriu (ex: garantarea suveranității; respectarea drepturilor minorităților naționale; consultarea cetățenilor prin referendum; purtarea tratatelor, negocierea și încheierea tratatelor internaționale în numele Republicii Moldova). Considerăm că un program electoral trebuie să includă obiective ce depășesc enumerarea obligațiilor de bază ale Președintelui, fiind focusate mai curând pe viziunea candidatului cum va utiliza pârghiile existente în vederea asigurării unei dezvoltări durabile a țării.

Concluzie

Programul candidatului Tudor Deliu este unul destul de timid, lipsit de viziune și ambiție. Chiar dacă este singurul candidat promisiunile căruia nu depășesc mandatul constituțional de președinte de stat, majoritatea promisiunilor sunt formulate în mod vag, generalist și includ obligațiuni de bază pe care trebuie să le urmeze un Președinte. Analizând programul electoral, ajungem la concluzia că nu s-a acordat suficientă atenție acestui important document pentru orice candidat electoral.

IGOR DODON

Conformitate constituțională

Marea majoritate a promisiunilor¹⁰ depășesc în mod clar atribuțiile de Președinte conferite de către Constituția țării. Lipsesc mențiuni despre instrumentele reale pe care le poate folosi Președintele în cadrul spațiului constituțional în vederea realizării promisiunilor făcute. De facto, programul electoral abundă în promisiuni specifice unui stat prezidențial paternalist unde de Președinte depinde absolut toate domeniile de dezvoltare a țării: sănătate, educație, dezvoltare locală și regională, economie, infrastructură, cultură, politica internă și externă, apărarea și chiar aspecte sensibile și deloc univoce ce țin de moralitate și spiritualitate. Totodată, chiar dacă promisiunile la nivel de politici de stat pot fi motivate de dreptul Președintelui la inițiativă legislativă, promisiunile care intră în competența primărilor nu se încadrează în nici un fel în mandatul de Președinte (ex: reabilitarea terenurilor de joacă pentru copii, amenajarea zonelor publice din orașe, construcția pistelor pentru bicicliști sau drumuri și iluminare stradală în sate). Asemenea promisiuni pot fi interpretate drept atentat la autonomia locală, deoarece, potrivit legislației naționale, aceste obiective țin strict de competențele autorităților publice locale, care trebuie abilitate instituțional și financiar pentru a asigura o autonomie locală autentică. În plus, unele promisiuni tind nu doar să depășească în mod vădit mandatul constituțional, dar și să atenteze la independența băncii centrale, conferite prin Constituție (ex: promisiunea de a modifica legislația privind reglementarea bancară în vederea asigurării sectorului real cu resurse financiare mai ieftine, calitative și de lungă durată).

⁹ <http://alegeri.md/images/0/09/Program-electoral-tudor-deliu-2020-ro.pdf>

¹⁰ <http://alegeri.md/images/c/c9/Program-electoral-igor-dodon-2020-ro.pdf>

Fezabilitate

Programul lui Igor Dodon este bine structurat și cuantificat, majoritatea promisiunilor fiind exprimate în cifre (ex: dublarea ajutorului pentru perioada rece a anului de la 500 lei la 1000 lei; angajarea a 2100 asistenți personali pentru persoanele cu dizabilități; 300 de milioane de lei vor fi alocați anual pentru programele de aprovizionare cu apă a localităților din țară; alocarea a 2 miliarde de lei anual pentru reparația și construcția drumurilor locale). Deși nu este specifică pentru toate promisiunile, per ansamblu, menționarea resurselor necesare și indicatorilor de impact este apreciată pozitiv.

Cu toate acestea, trezesc semne de întrebare fezabilitatea acestor promisiuni. Conform celor mai conservative calcule, volumul total al resurselor financiare necesare pentru realizarea promisiunilor respective se ridică la circa 120 miliarde MDL pentru 4 ani de mandat. Aceasta reprezintă 10-11% din PIB-ul prognozat pentru perioada 2021-2023 și circa 37% din bugetul public național prognozat pentru această perioadă de timp. Având în vedere că cheltuielile curente constituie, de regulă, circa 95% din veniturile bugetului public național, este absolut evident că resursele disponibile nu vor fi suficiente pentru acoperirea financiară a promisiunilor prezidențiale.

Astfel, pe lângă faptul că majoritatea promisiunilor respective nu fac parte din atribuțiile Președintelui conferite de Constituția Republicii Moldova, programul electoral al lui Igor Dodon nu menționează nimic concret despre cum aceste promisiuni vor fi realizate: nu se vorbește despre instrumentele administrative pe care intenționează să le folosească sau cum va identifica surse de finanțare pentru un program atât de ambițios. Se menționează destul de vag despre atragerea investițiilor interne și străine, inclusiv de la Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, crearea unui fond de investiții (sau chiar bănci) de stat și aderarea la Banca de Dezvoltare Euroasiatică, care însă nu asigură certitudine privind mobilizarea unui volum atât de mare de resurse financiare necesare.

Relevanță

Cu siguranță, majoritatea promisiunilor sunt relevante problemelor cu care se confruntă țara. Programul electoral pune accent pe creșterea prestațiilor sociale pentru a combate problema sărăciei, pe creșterea investițiilor în domeniul sănătății pentru a crește motivația personalului medical și îmbunătăți serviciile medicale, pe măsuri monetare de stimulare a natalității pentru a ameliora criza demografică, pe programe în domeniul protecției mediului pentru a combate criza ecologică.

Totuși, mai multe componente ale programului ridică anumite semne de întrebare și chiar nedumeriri, în particular:

- Subiectul corupției, care este principala problemă a țării, este tratat în mod superficial și fugitiv. Deși în programul său prezidențial din 2016¹¹, Igor Dodon a dedicat destul de multă atenție acestui subiect, declarând că „combaterea

corupției va deveni o prioritate”, în programul său curent termenul „corupție” se întâlnește, în mod timid, de doar 2 ori: (i) în cazul obiectivului de digitizare; și (ii) în cazul angajamentului de a implementa standardele europene (apropos, anume europene și nu euroasiatice) în domeniul combaterii corupției. În același timp, trebuie să remarcăm că problema corupției a rămas extrem de relevantă în această perioadă, iar conform Indicelui de Percepție a Corupției, țara a urcat doar 3 poziții în clasament în 2019 (locul 120 din 180 state) comparativ cu 2016 (locul 123 din 198 state)¹².

- O nedumerire similară legată de abordarea superficială a problemei corupției trezește și faptul că, comparativ cu programul din 2016, a dispărut unul din principalele elemente de interes pentru opinia publică – cea legată de „returnarea miliardului” și investigarea „furtului secolului”, așa cum menționa candidatul Dodon în programul său din 2016. Nu este clar de ce aceste puncte au dispărut din programul electoral din 2020, mai ales că problema a rămas mai actuală ca niciodată, iar Președintele dispune de anumite pârghii constituționale pentru a soluționa problema respectivă (ex: numirea Procurorului general, gestionarea aspectelor de securitate a țării etc.).
- În condițiile în care circa 2/3 din exporturile Moldovei, inclusiv a companiilor din regiunea transnistreană, sunt orientate spre Uniunea Europeană, iar pe durata implementării Acordului de Asociere cu UE exporturile Moldovei au crescut tocmai cu 3,5 miliarde USD față de aceeași perioadă până la semnarea Acordului, generând locuri de muncă, investiții și venituri la buget, Igor Dodon se angajează să promoveze integrarea euroasiatică. În același timp, nu se menționează absolut nimic despre implementarea Acordului de asociere și valorificarea în continuare a oportunităților Zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător cu UE. Această promisiune este lipsită de raționament și logică economică, fiind mai curând rezultatul orientării geopolitice pro-rusești a lui Dodon.
- Unele domenii par depriorizate în mod evident față de altele, creând impresia că sunt înserate în programul electoral mai curând formal. Un exemplu în acest sens este capitolul „Ecologie favorabilă”. Astfel, în timp ce celelalte domenii abundă în cifre concrete privind alocări financiare sau rezultate scontate, ecologia este singurul domeniu unde se operează cu termeni extrem de generali și echi-voci. Accentul este pus pe elaborarea de programe de stat, strategii și planuri „de măsuri complexe”, deși Republica Moldova deja dispune de o Strategie de mediu până în 2023 care cuprinde toate acțiunile necesare în acest domeniu (din anumite motive, implementarea lasă de dorit).
- Se promite crearea unui fond investițional sau chiar a unei bănci, care în mod implicit presupune a fi de stat, rolul că-

11 http://alegeri.md/w/Programul_electoral_al_candidatului_PSRM_Igor_Dodon_la_alegerile_preziden%C8%9Biale_din_2016

12 <https://www.transparency.org/en/cpi/2019>

reia să fie de a finanța proiecte strategice pentru economia țării. Însă, ne-am convins cu toții la ce poate conduce administrarea de către stat a unei bănci comerciale după exemplul Băncii de Economii, care era mereu utilizată drept „vacă de mulș” de către absolut toate guvernările, culminând cu „furtul miliardului” și falimentul a trei bănci sistemice.

- O altă promisiune învăluită de mister ține de „modificarea legislației, inclusiv în domeniul reglementării bancare, pentru asigurarea sectorului real al economiei cu resurse financiare (...)”. În primul rând, reglementarea bancară ține de atribuția băncii centrale care este o instituție independentă, iar Președintele nu poate și nici nu trebuie să intervină în domeniul reglementării bancare și a altor aspecte monetare, deoarece aceasta prezintă riscuri directe la adresa stabilității macrofinanciare a țării, în special la adresa inflației și stabilității monedei naționale. În al doilea rând, problema accesului sectorului real la resurse creditare nu ține de legislație, ci de cel puțin trei aspecte structurale: insuficiența lichidităților pe termen lung în sectorul bancar și economie în general, nivelul sporit de riscuri și incertitudine care afectează apetitul investițional al firmelor și băncilor, precum și nivelul înalt al economiei informale care subminează capacitatea firmelor să contracteze credite.
- În domeniul agrar, Igor Dodon formulează în mod just una din principalele probleme cu care se confruntă sectorul: riscurile generate de condițiile climaterice nefavorabile, în special, seceta. Însă, problema respectivă este tratată prin doar trei instrumente care nu vedem cum pot soluționa la modul real situația din sector: (i) sistemele de irigare; (ii) asigurări în agricultură cu participarea statului; și (iii) promovarea produselor agricole pe piețe externe. În primul rând, sisteme de irigare fără surse sigure de apă nu sunt sustenabile. În schimb, problema respectivă poate fi soluționată printr-o abordare mai vizionară, spre exemplu prin reorientarea producătorilor agricoli spre culturi mai bine adaptate la condiții de secetă și care implică valoare adăugată sporită (ex: plante medicinale). În al doilea rând, asigurările în agricultură cu participarea statului ar putea crea efectul de hazard moral în rândul fermierilor, demotivându-i să investească în infrastructura care ar securiza plantațiile de fenomenele climaterice extreme, iar bugetul de stat va fi expus riscurilor adiționale. În al treilea rând, promovarea produselor agricole pe piețele externe este practic o promisiune sterilă fără demontarea aranjamentelor anti-competitive în domeniul agricol și al exportului de produse agricole, precum și fără încurajarea producției agricole cu valoare adăugată sporită și procesării acesteia pentru export.

Concluzie

Programul electoral al lui Igor Dodon, deși ambițios, bine structurat și detaliat cu ținte numerice și destul de clare, depășește în mod clar mandatul constituțional al Președintelui Republicii Moldova. Promisiunile sunt specifice unui stat prezidențial paternalist unde practic toate sferele de activitate din țară depind de Președinte, ceea ce nu corespunde Constituției în vigoare. În plus, programul nu este fezabil din punct de

vedere financiar: costul total al promisiunilor electorale se ridică la circa 120 miliarde MDL (circa 30 miliarde pe an), fără a fi indicate surse clare de acoperire a acestor costuri semnificative, care constituie circa 10-11% din PIB și peste o treime din bugetul public național. În plus, ridică mai multe semne de întrebare relevanța multor promisiuni: lipsa mențiunii privind implementarea Acordului de Asociere în pofida dependenței majore a Republicii Moldova de piața UE, lipsa promisiunilor privind investigarea „furtului miliardului” care, spre deosebire de programul electoral din 2016, a dispărut din programul din anul curent (deși problema a rămas actuală), tratarea superficială a problemei corupției și a problemei mediului înconjurător și schimbărilor climatice, lipsa unei viziuni clare în domeniul dezvoltării sectorului agricol, crearea unui fond sau bănci de stat pe fundalul experienței cu Banca de Economii etc.

VIOLETA IVANOV

Conformitate constituțională

Violeta Ivanov este singurul candidat electoral promisiuniile căreia depășesc în mod integral mandatul de președinte stabilit de Constituția Republicii Moldova. Astfel, programul electoral¹³ nu menționează absolut nimic despre domeniile de bază de care este responsabil Președintele, cum ar fi politica externă sau securitatea țării. În schimb, sunt făcute promisiuni specifice unui deputat (ex: ameliorarea condițiilor de trai pentru pensionari și familiile cu copii) sau primar (ex: iluminat stradal, apeduct și canalizare în sate, parcuri moderne în orașe, parcuri și spații publice amenajate etc).

Fezabilitate

Pe lângă faptul că absolut toate promisiunile Violetei Ivanov nu țin de mandatul de Președinte, programul său electoral nu specifică nici sursele de finanțare și instrumentele care îi va permite să implementeze cele asumate. Aceasta face programul său electoral drept imposibil de implementat. De exemplu, nu este clar cum se va asigura pensia minimă de 5000 lei în condițiile unui sistem de pensionare deficitar: măsura respectivă va necesita suplimentar circa 25 miliarde MDL pe an, chiar și în condițiile în care, actualmente, Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat are nevoie de circa 2.6 miliarde lei transferuri cu destinație generală pentru a acoperi deficitul de finanțare.

Relevanță

Cu siguranță promisiunile propuse vin să răspundă multor din necesitățile stringente ale oamenilor. Cu toate acestea, nu este clar cum Violeta Ivanov a ajuns anume la aceste promisiuni, fără a prezenta o sinteză a principalelor probleme cu care se confruntă țara și fără a oferi o viziune complexă despre cum aceasta, în calitate de Președinte, va soluționa problemele respective. În general, programul său electoral este unul extrem

¹³ <http://alegeri.md/images/8/83/Program-electoral-violeta-ivanov-2020-ro.pdf>

de simplist și superficial, fiind absolut evident că candidata nu a acordat suficientă atenție și prioritate acestui document important pentru orice candidat electoral.

Mai multe promisiuni sunt lipsite de abordări fezabile și realiste:

- Tot setul de promisiuni specifice primarilor (ex: iluminat stradal, treceri pietonale sau parcări moderne) sugerează că respectivul candidat la prezidențiale intenționează să submineze autonomia locală (o abordare similară cu programul electoral al lui Igor Dodon).
- Nu se menționează nimic despre promovarea integrității sau luptei cu corupția, de care depind în mod direct fezabilitatea tuturor celorlalte promisiuni privind majorarea pensiilor, altor prestații sociale sau dezvoltarea infrastructurii.
- Promisiunile au un caracter populist pronunțat, fără a fi menționate instrumentele și intervențiile sistemice pentru realizarea acestora (ex: promisiunea de majorare a pensiei minime până la 5000 lei este pur și simplu ireală fără reforme care ar impulsiona economia, veniturile populației și ocuparea, despre care nu se menționează nimic în program).

Concluzie

Violeta Ivanov a venit cu un program electoral care este totalmente în afara mandatului de președinte, este lipsit de fezabilitate, iar multe măsuri tind să fie, în mod vădit, populiste. Oricum, judecând după conținutul, structura și volumul programului, este clar că acest document nu prezintă un interes major nici pentru candidat per se.

MAIA SANDU

Conformitate constituțională

Din cele cinci obiective naționale incluse în programul prezidențial al Maiei Sandu¹⁴, trei au în vedere dimensiunea socio-economică. O simplă contrapunere a promisiunilor electorale din domeniul social și economic ale Maiei Sandu cu atribuțiile funcției de Președinte al Republicii Moldova stabilite în Constituție denotă că o parte din acestea depășesc cadrul de posibilități oferite unui președinte. Chiar dacă Președintele dispune de dreptul la inițiativă legislativă sau de dreptul de a respinge o singură dată promulgarea unor legi, Parlamentul și Guvernul au ultimul cuvânt în adoptarea și implementarea efectivă a politicilor, iar o precondiție esențială pentru mai multe angajamente din program precum pensie minimă de 2 000 de lei sau simplificarea semnificativă a regulilor de activitate pentru micul business este existența unei sinergii cu aceste instituții. În același timp, Maia Sandu

își propune să asigure toate condițiile pentru ca dimensiunea economică a politicii externe să fie activă și dinamică, acest angajament fiind mai apropiat și mai realist de instituția prezidențială. Respectiv, unele obiective precum identificarea noilor piețe de desfacere pentru produsele moldovenești și a unor investitori de calitate care să investească în Republica Moldova sau extinderea suportului financiar și a asistenței externe din partea UE și a țărilor UE sunt arii unde președintele ar putea excela mai mult, inclusiv în virtutea „fișei postului” prevăzută în Constituție, chiar dacă și în aceste situații colaborarea cu celelalte verigi ale puterii este obligatorie pentru maximizarea beneficiilor pentru țară. De altfel, unul din angajamentele programului liderei PAS este ca în „limita atribuțiilor constituționale” să demonstreze deschidere pentru consultări transparente cu alte partide „pentru ca toți să muncim în aceeași direcție”.

Fezabilitate

Programul prezidențial al Maiei Sandu conține atât activități care sunt cuantificate (ex: pensia minimă de 2000 lei, Programul Satul European de 2 miliarde lei anual sau Programul de garantare a creditelor pentru IMM-uri de 2 miliarde Lei), cât și domenii unde lipsesc ținte concrete (ex: majorarea salariilor personalului medical, Program Național de Modernizare a instituțiilor medicale, compensarea integrală a costului medicamentelor pentru cele mai sărace pături ale populației sau creșterea salariilor angajaților din învățământ, pe baza meritelor și performanței).

În același timp, fezabilitatea generală a programului rămâne discutabilă. Estimările noastre realizate în baza cifrelor din Program, dar și a includerii unor ipoteze pentru obiectivele care nu au indicate cifrele ce se doresc atinse, arată că nevoia de finanțare a angajamentelor electorale pentru mandatul de patru ani se ridică la 50-55 miliarde lei. Acest efort financiar înseamnă circa 5-5,5% din PIB-ul estimat pentru perioada 2021-2024 și aproximativ 15-17% din bugetul public național pentru același orizont de timp. Comparativ cu Igor Dodon, programul electoral al căruia este de peste două ori mai costisitor (circa 120 miliarde MDL sau 10-11% din PIB), programul Maiei Sandu pare mai aproape de realitatea și constrângerile bugetare. Cu toate acestea, finanțarea într-un asemenea quantum a programului prezidențial este mai degrabă nesustenabilă din perspectiva bugetului public, chiar și în condițiile unui climat macroeconomic favorabil, a unui grad sporit de absorbție a asistenței externe pe care prezidențiabila Maia Sandu pune mare accent, dar și a unei coabitări reușite cu celelalte puteri din stat. Această concluzie este susținută atât de evoluțiile anterioare ale bugetului, cât și de specificul structurii bugetului public, dominat de cheltuieli de personal și plăți sociale, care oferă puțin spațiu de manevră pentru alte programe de anvergură.

Pe de altă parte, programul prezidențial al Maiei Sandu este unul laborios și vizionar, oferind și o serie de soluții și instrumente pentru atingerea obiectivelor. De exemplu, lupta cu corupția și deciziile abuzive ale organelor de control este avută în vedere prin abordarea corupției ca factor major de insecuritate și respectiv folosirea prerogativelor Președintelui în

¹⁴ <http://alegeri.md/images/5/52/Program-electoral-maia-sandu-2020-ro.pdf>

domeniul securității. Pentru îmbunătățirea serviciilor publice se propune instituirea unui mecanism prin care cetățenii să poată raporta gradul de satisfacție în raport cu serviciile oferite de autoritățile publice. De asemenea, pentru întreprinderile mici și micro se propun opțiuni de regimuri fiscale simplificate și raportare simplificată, și capitol separat în Codul Muncii pentru gestiunea simplificată a personalului, exemplele putând fi enunțate și pentru alte domenii descrise în program.

Relevanță

Fără îndoială, în mare parte, promisiunile electorale din programul prezidențial al Maiei Sandu sunt ancorate la problemele și provocările cu care se confruntă țara la moment. Majorarea pensiei minime și crearea „Fondului de Argint” ar scoate de sub pragul sărăciei persoanele în etate; dezvoltarea programului „Satul European” și creșterea autonomiei financiare a comunităților locale ar atenua disparitățile regionale și exodul populației; crearea unui fond de garantare al creditelor pentru IMM-uri și scăderea poverii administrativ-fiscale ar spori reziliența la criza actuală și completivitatea acestora; iar un Program Național de Modernizare a instituțiilor medicale și majorarea salariilor personalului medical ar contribui la îmbunătățirea sănătății oamenilor și capacitatea de a reacționa mai bine la crize precum cea legată de Covid-19. Este de remarcat că măsurile economice sunt divizate în acțiuni imediate, pentru a reduce impactul crizei economice, și pe termen mediu, pentru a spori completivitatea produselor moldovenești, fapt ce arată o predispunere de a adapta acțiunile în funcție de context.

În același timp, din perspectiva aspectelor de oportunitate există și unele rezerve precum:

- Chiar dacă programul acordă o atenție sporită comunităților locale, din acesta lipsește viziunea candidatului despre unul din subiectele de actualitate la această temă și anume reforma administrației publice locale, care va avea un impact major asupra oamenilor și modului de funcționare a instituțiilor statului.
- În modalitatea de finanțare a Programului prezidențial, asistența externă, în special din partea UE, joacă un rol crucial, iar acest fapt de la sine creează o zonă de incertitudine privind posibilitatea de a atrage și de a asimila un asemenea volum de finanțări. Totodată, chiar dacă există și elemente de viziune referitoare la politica fiscală (ex: scăderea impozitelor pe salarii și creșterea celor pe mașini, imobile și lux), documentul conține într-o măsură mai mică viziunea despre consolidarea veniturilor publice și combaterea evaziunii fiscale, elemente indispensabile pentru a putea susține într-un mod durabil finanțarea obiectivelor expuse în Program.
- În agricultură, sprijinirea culturilor cu valoare adăugată înaltă, inclusiv agricultura ecologică, instituirea unei concurențe sănătoase, dar și stimularea investițiilor în irigare sunt priorități bine setate. În același timp, lipsește instrumentarul și viziunea mai amplă despre cum ar trebui sporită reziliența sectorului la secete și alte calamități naturale.

Chiar dacă se propune un obiectiv îndrăzneț de creștere de peste două ori a suprafețelor împădurite (de la 11,2 la 25%), lipsesc propuneri precum adaptarea culturilor la noile realități climatice sau îmbunătățirea sistemului național de cercetare în agricultură aflat în delăsare de ani de zile.

Concluzie

Orientat pentru implementarea deplină a Acordului de Asocierie și extinderea avantajelor Acordului de Liber Schimb, programul prezidențial al Maiei Sandu este unul vizionar și complex, oferind de departe cele mai multe răspunsuri dintre candidați la întrebări precum *Cum va conduce țara*, *Cum va exercita atribuțiile de Președinte sau Cum vom depăși criza și vom crește nivelul de trai*. În același timp, multe din promisiunile Maiei Sandu depășesc cadrul de posibilități oferite de Constituție unui Președinte. Totodată, programul oferă și multiple soluții care rezultă direct din atribuțiile șefului statului. Din punct de vedere al fezabilității programului, multe din măsurile propuse sunt cuantificate prin cifre și permit estimarea unui impact bugetar. Respectiv, costul programului evaluat la 50-55 miliarde Lei (5-5,5% din PIB) pentru un mandat de patru ani rămâne mai degrabă nesustenabil pentru finanțele publice naționale, chiar și în ipoteza unor condiții macro favorabile și a unei bune absorbții a asistenței externe. În mare parte, promisiunile electorale din programul prezidențial al Maiei Sandu sunt ancorate la problemele și provocările cu care se confruntă țara la moment.

OCTAVIAN ȚICU

Conformitate constituțională

Într-un campania prezidențială cu sloganul „Președintele care unește”, Octavian Țicu nu are până la moment un program detaliat în scris, dar a prezentat publicului cinci angajamente electorale. Astfel, angajamentul de dizolvare a parlamentului este unul ambiguu din perspectiva atribuțiilor constituționale. Președintele țării poate dizolva legislativul, însă asta doar în cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de trei luni, respectiv acest obiectiv depinde, în primul rând, de voința însăși a deputaților. Pe de altă parte, obiectivul de ieșire din izolare internațională prin apropierea de România, redresarea relațiilor cu Ucraina și restabilirea încrederii din partea UE și SUA se încadrează în mandatul de politică externă de care dispune șeful statului. Totodată, angajamentele de unificare a infrastructurii cu România, racordarea la sistemul de educație românesc și integrarea sistemului de securitate și ordine publică cu România sunt zone în care Președintele se poate manifesta activ prin același mandat de politică externă. Totuși, transpunerea în practică al acestora depinde în cea mai mare măsură de activitatea parlamentului și a guvernului.

Fezabilitate

Promisiunile electorale ale lui Octavian Țicu au un caracter mai general, iar cele care vizează dimensiunea socio-economică nu au indicate cifre concrete sau modalitatea prin care angajamentele date pot fi implementate.

Relevanță

Angajamentul de unificare a infrastructurii terestre, energetice, digitale și de comunicații cu România este unul oportun pentru interesul economic al Republicii Moldova, având în vedere că România este principalul partener comercial, iar sporirea mobilității persoanelor și mărfurilor ar amplifica beneficiile pentru țară. Din prezentarea activității sale anterioare, Octavian Țicu pune accent pe funcția de Ministru al Tineretului și Sportului deținută în anul 2013 și anume pe activitatea de combatere a corupției, ceea ce este un indiciu că aceasta va fi o preocupare importantă și în eventualitatea în care este ales în funcția de Președinte, fapt ce poate fi apreciat pozitiv. În același timp, promisiunile electorale ale domnului Țicu abordează o dimensiune îngustă a spectrului de provocări cu care se confruntă țara. În acest sens, lipsește viziunea despre subiecte importante precum dezvoltarea economică, reformarea administrației publice, refacerea încrederii oamenilor în instituții sau nevoia transformărilor din agricultură în contextul schimbărilor climatice. O explicație a lipsei acestor abordări ar putea fi și faptul că liderul Partidului Unității Naționale își privește mandatul ca ceva tranzitoriu pentru îndeplinirea de zideratului Unirii Republicii Moldova cu România.

Concluzie

Promotor al unionismului și vectorului euro-atlantic, angajamentele electorale ale domnului Țicu se pliază mai mult sau mai puțin pe atribuțiile funcției șefului statului prevăzute în Constituție. Esența promisiunilor sale electorale se rezumă la scoaterea țării din izolare internațională și proiecte de integrare economică, educațională și securitate cu România. Liderul PUN nu a venit cu careva estimări privind costurile necesare, sursele de finanțare și instrumentele prin care intenționează să-și transpună în realitate agenda electorală. Totodată, lipsește viziunea candidatului față de o serie întreagă de domenii și provocări prin care trece Republica Moldova.

DORIN CHIRTOACĂ

Conformitate constituțională

Intrat în campania prezidențială cu sloganul "Unirea pentru toți!", Dorin Chirtoacă militează pentru cauza Unirii Republicii Moldova cu România. Ca și alți candidați, acesta optează pentru alegeri parlamentare anticipate, deși atribuțiile constituționale ale președintelui în declanșarea acestora este una limitată. În tandem cu noul parlament ales, domnul Chirtoacă își propune de a relua agenda pro-europeană și pro-românească a Republicii Moldova și promova proiecte românești și europene care să aducă plus valoare țării: energie (gaz + electricitate), infrastructură, înfrățiri, educație, sănătate, investiții, fonduri europene, subvenții în agricultură, dezvoltare rurală și altele. Per general, după cum o afirmă chiar liderul Blocului Unirea, programul

electoral¹⁵ al acestuia constă în prezentarea realităților și a vieții de dincolo de Prut, în domeniile sănătății, educației, agriculturii, protecției mediului, infrastructurii și energiei. Judecând din perspectiva atribuțiilor prezidențiale, promisiunile date sunt paralele atât cu statutul funcției de președinte, cât și cu impactul asupra populației atât timp cât România și Republica Moldova sunt două state diferite subiecți ai dreptului internațional.

Fezabilitate

Dorin Chirtoacă enumeră o serie de caracteristici a realității socio-economice din România precum alocații pentru copii până la 18 ani - 50 - 100 Euro /lună, salarii în economie - 500 - 1000 Euro, subvenții în agricultură - de la 170 Euro / ha, fonduri europene gratuite care acoperă 70% din costul inițial al unei investiții, practic în orice domeniu, descentralizare, dezvoltarea satelor și orașelor sau medicină mai performantă și spitale mai bine dotate. Potrivit lui Dorin Chirtoacă, odată cu înfăptuirea Unirii, aceste beneficii, dar și multe altele, vor deveni realitate și pentru cetățenii actualei RM care se vor putea bucura, în sfârșit, de o viață mai bună, de siguranță zilei de astăzi și de încredere în ziua de mâine. Chiar dacă sună frumos și atractiv comparativ cu realitățile din Republica Moldova, acestea rămân niște enumerări ale realităților din statul vecin România și, evident, nu sunt fezabile atât timp cât pornesc de la o premisă inexistentă la moment.

Relevanță

Indiscutabil, intențiile lui Dorin Chirtoacă de a dezvolta proiecte care să ducă la noi locuri de muncă și creșterea calității vieții cetățenilor RM sunt salutare. Problema însă este că acesta face abstracție de context și realitățile actuale. Or, pre-condiția pentru ca toate beneficiile enumerate în programul său „să treacă Prutul” – Unirea, rămâne la moment doar la nivel de de ziderat.

Concluzie

Adept al unionismului și respectiv al integrării europene prin Unire, Dorin Chirtoacă a venit cu un program menit să promoveze realitățile socio-economice mai bune de dincolo de Prut. Având în vedere că în realitățile actuale, la modul practic nu există o foaie de parcurs pentru înfăptuirea Unirii, iar România și Republica Moldova rămân două state distincte, promisiunile date par mai degrabă un miraj. De altfel, probabil anume lipsa unor abordări mai pragmatice din partea candidaților unioniști explică scorurile electorale ale acestora de la ultimele scrutine electorale, care sunt net inferioare cotei alegătorilor din sondaje care la un eventual Referendum ar vota pentru Unirea cu România.

¹⁵ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=370237428646320&id=106244906075994

3

ANEXA 1.

ATRIBUȚIILE PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA

	Atribuții	Detalii
1	Convocarea Parlamentului	– Președintele Republicii Moldova, convoacă Parlamentul în cel mult 30 de zile de la alegeri (articolul 63 alineatul (2) din Constituție).
2	Dreptul la inițiativă legislativă	– Președintele Republicii Moldova are dreptul la inițiativă legislativă (articolul 73 din Constituție).
3	Promulgarea legilor	– promulgă legile și este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. – în cazul în care Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior, Președintele promulgă legea (articolul 93 din Constituție).
4	Mesaje Parlamentului	– poate lua parte la lucrările Parlamentului și adresa mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii (articolul 84 din Constituție).
5	Dizolvarea Parlamentului	– în cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni (după consultarea fracțiunilor parlamentare). – dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.
6	Investirea Guvernului	– după consultarea fracțiunilor parlamentare, desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru, iar în baza votului de încredere al Parlamentului, șeful statului numește Guvernul. – în caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a funcției, revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului (articolul 98 din Constituție).
7	În domeniul politicii externe	– poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă, în modul și în termenul stabilit de lege, spre ratificare Parlamentului; – la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomați ai Republicii Moldova și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice; – primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomați ai altor state în Republica Moldova (articolul 86 din Constituție).
8	În domeniul apărării	– este comandantul suprem al forțelor armate. – poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală.
9	Numirea judecătorilor	– Numirea judecătorilor și conducătorilor instanțelor la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii (Articolul 116 din Constituție) – Numirea și demiterea Procurorului General la propunerea onsiului Superior al Procurorilor (Articolul 125 din Constituție).

	Atribuții	Detalii
10	Alte atribuții	<ul style="list-style-type: none"> – conferă decorații și titluri de onoare, acordă grade militare supreme prevăzute de lege; – soluționează problemele cetățeniei Republicii Moldova și acordă azil politic; – numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege; – acordă grațiere individuală; – poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național; – acordă ranguri diplomatice; – conferă grade superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, judecătorii și altor categorii de funcționari, în condițiile legii; – suspendează actele Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale; – exercită și alte atribuții stabilite prin lege.

Sursa: Constituția Republicii Moldova

DESPRE AUTORI

Adrian Lupușor, Director executiv, Expert-Grup
adrian@expert-grup.org

Stas Madan, Economist superior, Expert-Grup
stas@expert-grup.org

IMPRESSUM

Centrul Analitic Independent „Expert-Grup” | str. Bernardazzi 45 | Chișinău | Republica Moldova
www.expert-grup.org

Friedrich-Ebert-Stiftung Moldova | str. București 111 | Chișinău | Republica Moldova |

Responsabil:

Juliane Schulte | Friedrich-Ebert-Stiftung Romania
Tel.: +40 21 211 09 82 | Fax: +40 21 210 71 91
www.fes.ro

Pentru comenzi / Contact:
fes@fes-moldova.org

Fără un acord scris explicit din partea Fundației „Friedrich Ebert” (FES), utilizarea comercială a publicațiilor și produselor media apărute sub egida FES este interzisă.

PROMISIUNI ELECTORALE ÎNTRE POPULISM ȘI CONFORMITATE CONSTITUȚIONALĂ



Programele electorale sunt unul din principalele instrumente prin care concurenții electorali încearcă să atragă alegători. În cazul Republicii Moldova, unde politica constă mai curând din lupta dintre personalități decât între doctrine, programelor electorale mereu li s-au acordat atenție mai scăzută decât în țările cu tradiții democratice mai dezvoltate. Analiza programelor și promisiunilor electorale a candidaților la funcția de Președinte al Republicii Moldova scoate în evidență tendința acestora de a depăși atribuțiile funcției respective stabilite de Constituție.



Marea majoritate a promisiunilor electorale din domeniile sociale și economice nu sunt fezabile din punct de vedere financiar. Spre exemplu, conform celor mai conservative calcule, promisiunile electorale ale lui Igor Dodon sunt estimate la circa 120 miliarde lei pentru mandatul de 4 ani, sau 10-11% din PIB și 37% din bugetul public național estimat pentru această perioadă de timp; Maia Sandu vine cu un program de circa 50-55 miliarde lei sau circa 5% din PIB; iar doar promisiunea Violetei Ivanov de a majora pensia minimă la 5000 lei necesită o finanțare de circa 25 miliarde lei pe an sau 100 miliarde lei pentru întreg mandatul de 4 ani. În contextul în care peste 90% din cheltuielile bugetare sunt destinate activităților recurente, deficitul bugetar în 2020 este estimat la circa 8% din PIB, iar sistemul de pensionare este unul deficitar, este evident că marea majoritate a acestor promisiuni electorale nu sunt fezabile.



Îndemnăm concurenții electorali să se angajeze în promisiuni electorale realiste, să se detașeze de populism și să propună viziuni complexe privind rolul Președintelui în dezvoltarea țării. Promisiunile electorale trebuie să se încadreze în mandatul constituțional (conformare constituțională), să prevadă instrumente realiste care ar asigura fezabilitatea acestora (ex: surse de finanțare, instrumente de implementare, țintele concrete) și să fie oportune pentru dezvoltarea social-economică echilibrată și durabilă a țării.

Mai multe informații despre acest subiect pot fi găsite aici:

www.fes-moldova.org